253569 ـ شروط و واجبات طواف

سوال

شروط و واجبات طواف چیست؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

علما برای صحت طواف کعبه چند شرط آورده‌اند:

۱ـ مسلمان بودن: به اتفاق علما طواف کافر پذیرفته نیست زیرا طواف یک عبادت است و عبادت از کافر پذیرفته نمی‌شود و صحیح نیست.

۲ـ عاقل بودن: این مذهب حنفیان و حنبلیان است، اما مالکیان و شافعیان با قیاس بر درست بودن طوافِ کودک غیر ممیز در صورتی که ولی او به جایش نیت کند، عقل را شرط ندانسته‌اند.

۳ـ نیت: علما بر این مورد متفق هستند زیرا پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرموده است: همانا کارها به نیت‌ها وابسته است، و هر کس آنچه را نیت کرده دارد به روایت بخاری (۱) و مسلم (۱۹۰۷).

۴ـ ستر عورت: یعنی اگر عریان طواف کند طوافش صحیح نیست چرا که پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ دستور دادند که در حج ندا دهند: پس از این سال (یعنی سال نهم هجری) هیچ مشرکی حج نکند و هیچ کس در حال لختی طواف کعبه را انجام ندهد به روای بخاری (۳۶۹) و مسلم (۱۳۴۷).

شیخ ابن عثیمین می‌گوید: «بنابراین اگر در حالی که عریان است طواف کند طوافش صحیح نیست زیرا از این طواف نهی شده و پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرموده است: هر کس کاری کند که امر ما بر آن نیست پس آن [کار] مردود است از الشرح الممتع (۷/ ۲۵۷).

۵ـ داشتن وضو: درباره‌ی این شرط به تفصیل در فتوای شماره‌ی (34695) سخن گفته‌ایم.

۶ـ پاکی لباس و بدن از نجاست، نزد جمهور علما: درباره‌ی اختلاف علما در این موضوع به تفصیل سخن گفته‌ایم: (136742).

۷ـ انجام کامل هفت دور طواف: یعنی اگر حتی یک دور از هفت دور را انجام ندهد طوافش کامل نیست.

نووی ـ رحمه الله ـ می‌گوید: شرط طواف این است که هفت دور باشد، هر بار از حجر الاسود تا حجر الاسود، و اگر یک طواف از هفت طوافش باقی بماند طوافش به حساب نمی‌آید، فرقی ندارد که در مکه بماند یا به سرزمینش برگردد، و چیزی از طواف با قربانی یا کار دیگری جبران نمی‌شود (المجموع: ۸/ ۲۱).

۸ـ قرار دادن کعبه در سمت چپ خود: زیرا پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ در حالی طواف می‌کرد که کعبه در سمت چپ ایشان قرار داشت و همچنین ایشان فرموده‌اند: مناسک خود را از من فرا گیرید به روایت مسلم (۱۲۹۷) از حدیث جابر ضی الله عنه.

۹ـ همه‌ی کعبه را طواف کند: یعنی برای کوتاه کردن مسافت از داخل حِجر طواف نکند و کسی که چنین طواف کند طوافش صحیح نیست. (منظور از حِجر همان نیم دایره‌ای است که در کنار کعبه قرار گرفته. این قسمت در واقع بخشی از کعبه است).

۱۰ـ طواف به صورت پیاده در صورت توانایی: این قول جمهور اهل علم ـ به غیر از شافعیان ـ است.

شیخ ابن عثیمین ـ رحمه الله ـ می‌گوید:

آنطور که به نظر من می‌آید طواف سواره جایز نیست، چه بر روی شتر یا بر روی کتف مردم یا بر روی کالسکه، مگر در صورت نیاز. نیاز یعنی مانند بیماری یا سن بالا یا ازدحامی که تحملش را ندارد، زیرا بعضی از مردم طاقت ازدحام را دارند و برخی خیر. مهم این است که اگر از روی عذر باشد جایز است وگرنه خیر.

از شرح کتاب الحج من صحیح البخاری (۱/ ۸۳) بر اساس شماره‌گذاری شامله.

۱۱ـ طوافش پی در پی باشد (بین هر دور فاصله نیافتد): در این باره به تفصیل سخن گفته‌ایم: (219227).

۱۲ـ طواف در داخل مسجد الحرام انجام شود: زیرا واجب طواف کعبه است، اما اگر خارج از مسجد طواف کند در حقیقت مسجد الحرام را طواف کرده نه کعبه را.

شیخ ابن عثیمین ـ رحمه الله ـ می‌گوید:

علما می‌گویند: شرط درستی طواف این است که در مسجدالحرام باشد، و اگر خارج از مسجد طواف کند طوافش به جا نمی‌آید؛ یعنی مثلا اگر انسان بخواهد از خارج مسجد الحرام دور آن طواف کند پذیرفته نیست؛ زیرا در این حالت مسجد را طواف کرده نه کعبه را؛ اما کسانی که در داخل خود مسجد طواف می‌کنند چه از بالای کعبه یا زیر آن طوافشان پذیرفته

است؛ بر همین اساس باید نسبت به طواف در مسعی یا بالای آن هشدار داد؛ زیرا محل سعی بخشی از مسجد نیست (تفسیر سورة البقرة: ۲/ ۴۹).

۱۳ـ آغاز طواف از حجر الاسود: بنابراین اگر طواف را از کنار در کعبه آغاز کند این طواف ناقص است و صحیح نیست.

شیخ ابن عثیمین می‌گوید:

«برخی از مردم طواف را از در کعبه شروع می‌کنند نه از حجر الاسود. کسی که طوافش را از باب کعبه شروع می‌کند و بر همین اساس به پایان می‌رساند طوافش کامل به حساب نمی‌آید زیر الله متعال می‌فرماید:

وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ [حج: ۲۹]

(و بر گرد آن خانه‌ی کهن [کعبه] طواف کنند).

و پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ طواف خود را از حجرالاسود شروع کرده و فرموده است: مناسک خود را از من فرا گیرید و اگر از کنار در کعبه یا بدون قرار گرفتن در محاذات حجر الاسود ـ ولو با فاصله‌ای اندک از آن ـ طوافش را شروع کند طواف اولش به حساب نمی‌آید زیرا کامل نیست، و اگر زود متوجه شود باید به جایش طواف دیگری انجام دهد، و گرنه باید همه‌ی طواف (هر هفت دور) را از اول انجام دهد» (مجموع الفتاوی: ۲۲/ ۴۰۴۰).

این‌ها شروط طواف است که بدون آن طواف صحیح نیست.

اما واجبات طواف: برخی از علما بر این هستند که دو رکعت پس از طواف واجب است، اما درست این است که این دو رکعت سنت مستحب است و این مذهب شافعی و احمد است.

شیخ بن باز ـ رحمه الله ـ درباره‌ی دو رکعت طواف می‌گوید: لازم نیست که پشت مقام [ابراهیم] باشد و کافی است در هر جای حرام به جای آورده شود و کسی که فراموش کند مشکلی بر وی نیست زیرا این نماز سنت است و واجب نیست (مجموع فتاوی الشیخ بن باز: ۱۷/ ۲۲۸).

اما دیگر مواردی که علما از جمله‌ی واجبات آورده‌اند در واقع همان شروطی است که قبلا ذکر شد جز اینکه برخی علما آن را واجب دانسته‌اند نه شرط.

مراجعه نمایید به پژوهشی تحت عنوان شرط الطواف اثر دکتر عبدالله الزاحم چاپ شده در مجله‌ی البحوث الإسلامیة شماره‌ی (۵۳) و پژوهشی دیگر تحت عنوان واجبات الطواف در همان مجله به شماره‌ی (۵۸).

والله اعلم